

Pravoslaví

*prvotní
církvev a
prvotní
misie*

vznik církve

židovské prostředí Palestiny na přelomu letopočtu = řada směrů (farizejové, saducejci, essejci), mesianistická očekávání, vztah k římské okupaci

kérygma – hlásání nové nauky Ježíšem a posléze i jeho učedníky, vznik *qahal* – prvotního společenství

*prvotní
církvev a
prvotní
misie*

jeruzalémský koncil (apoštolský) – kolem r. 49, rozhodnutí o šíření víry v nového Mesiáše mezi nežidovské obyvatelstvo // budování prvních křesťanských obcí v židovských komunitách po římské říši (synagogální křesťanství), centrem jeruzalémská církev, vznik sborů v hlavních centrech římské říše

vznik prvních posvátných textů – evangelia vznikají zřejmě v Palestině a jsou zapsána hebrejsky nebo aramejsky x převaha řeckojazyčných neofytů > redakce a překlad do řečtiny // vznik prvních nekanonických textů (*Tomášovo evangelium*)

*prvotní
církve a
prvotní
misie*

první pronásledování – organizováno
jeruzalémskou kněžskou elitou = první mučedníci >
pronásledování mimo Palestinu (Řím za Nera)

rozchod s judaizmem – při obléhání Jeruzaléma
křesťané opouští město a stávají se zrádci národa,
při sněmu v Jabně dochází ke stanovení nové
podoby judaizmu (synagogální, rabínský) =
křesťané jsou vyloučeni ze společenství

na dodržování židovského Zákona trvají *ebionité*
(*ebjonim* = chudí) a *nazaréni*

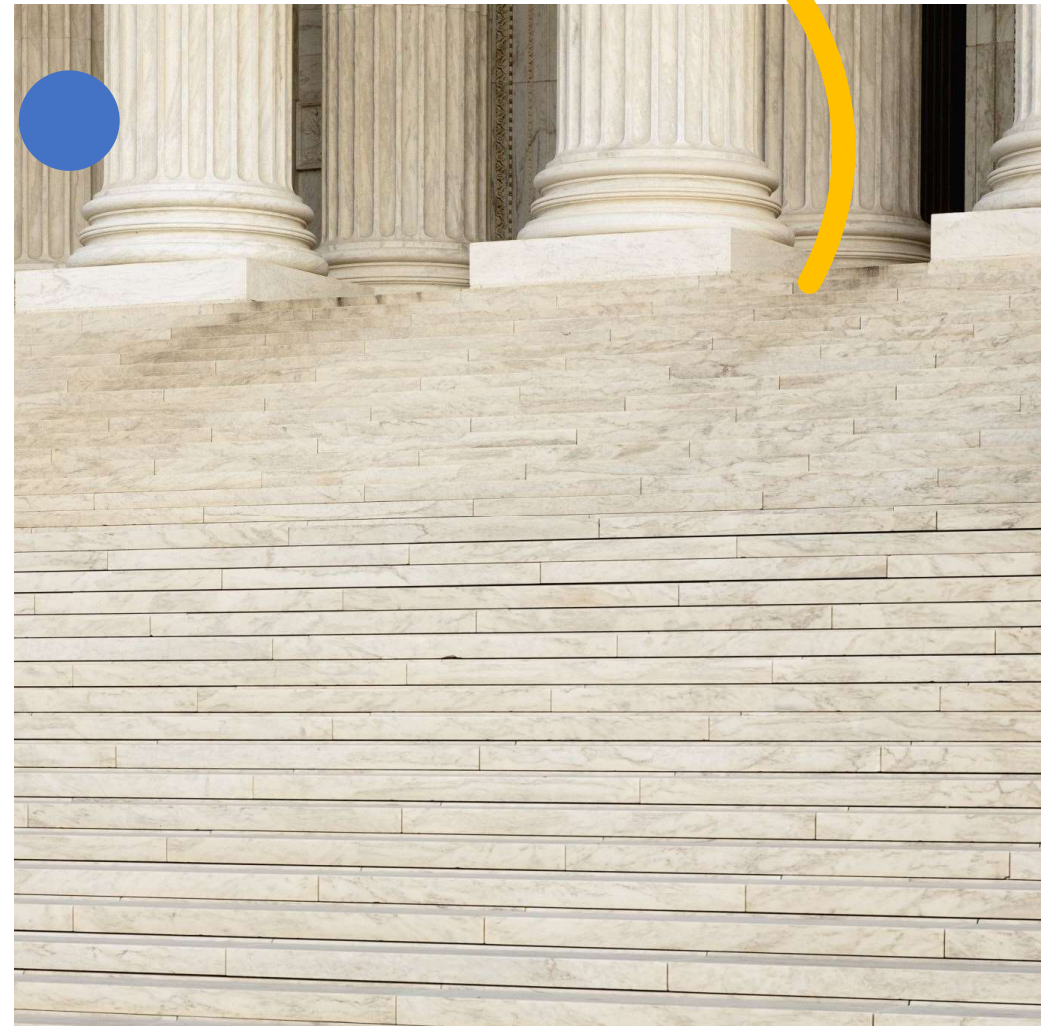
*prvotní
církve a
prvotní
misie*

apoštolská misie – působení především Pavlovy misijní činnosti a přesunem apoštolů po impériu > Blízký východ, Malá Asie, Egypt, Řecko, Itálie, největší komunity v Damašku, Antiochii, Caesareji, Efezu, Athénách, Smyrně, Filadelfii

formuje se silná komunita *semitského křesťanství*

období apologetů a apoštolských Otců

- žáci prvních apoštolů, toto období popisuje především spis *Didaché* = *Učení Pána hlášané národům dvanácti apoštolů*, *Didaché* určuje liturgické a správní zvyklosti prvotní církve
- zaznamenává základní praxi církve: určuje způsob křesťanova života = zřící se cesty smrti, hovoří o křtu, během něhož je vzývána Svatá Trojice, Modlitba Páně je hlavní křesťanskou modlitbou, středa a pátek postními dny, nejstarší eucharistické modlitby
- *Didaché* nezná hierarchicko-monarchickou církev, představení jsou nazýváni *episkopoi* a *diakonii*, mají sloužit jako proroci a učitelé, církev je *ekklésia* = shromáždění věřících a nový lid, církev je jedna a je svatá, symbolem jednoty eucharistický chléb, eschatologické očekávání
- na přelomu 2. a 3. století vznikají velké obce, ve kterých hlava společenství přijímá titul patriarchy, nejstarší jsou tři: Řím, Alexandrie a Antiochie > v pozdější době vznikají další dva v Konstantinopoli (381) a v Jeruzalémě (451)
- ve 3. století vznikají první *katechetické školy*, které původně měly za úkol připravit katechumeny ke křtu > postupný rozvoj teologického a filozofického učení, nejvýznamnějšími centry byla Antiochie a Alexandrie (Klément, Origenés)

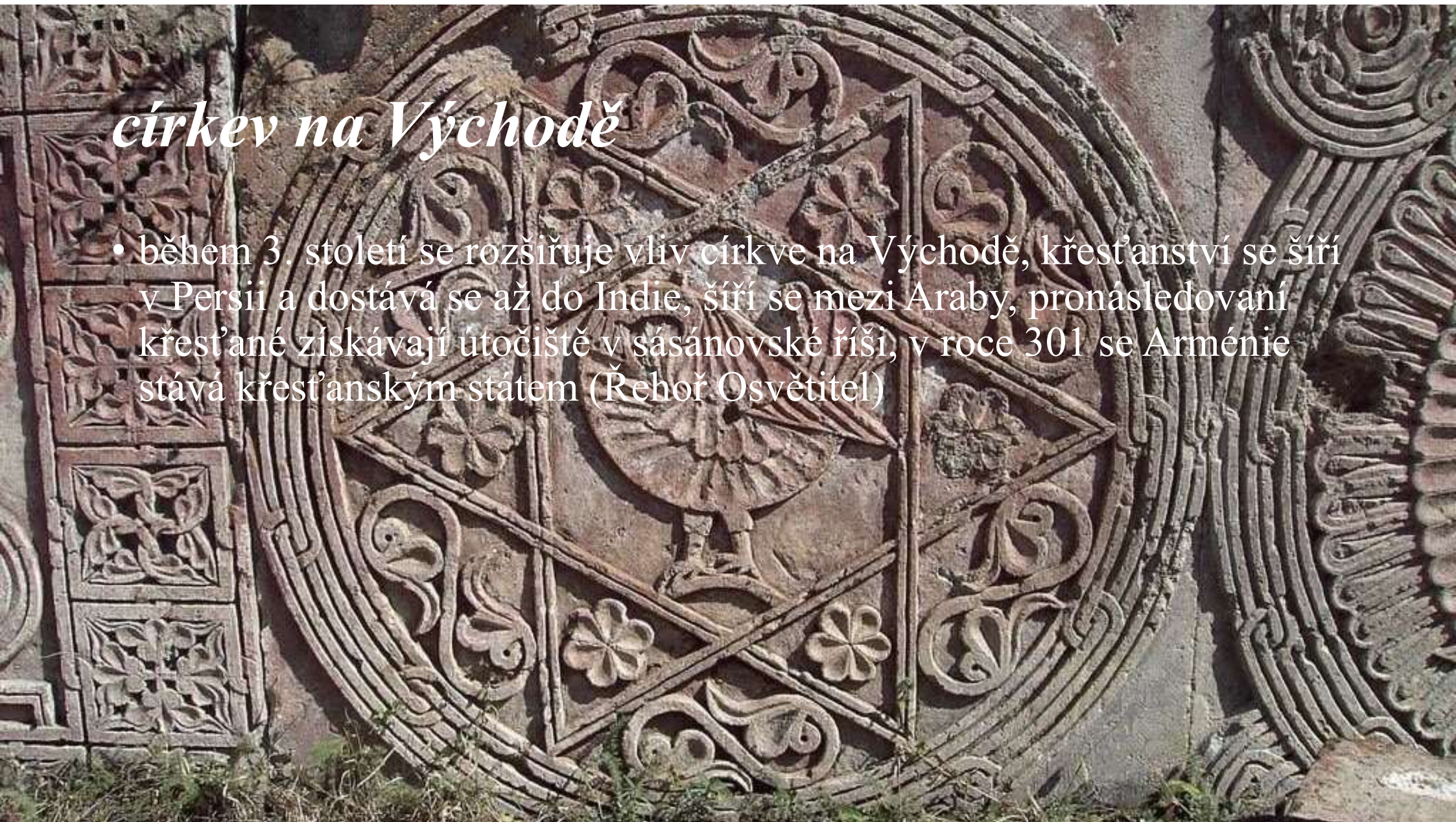

pronásledování křesťanů

- základní zkušenost mučednictví
- první ještě v Palestině (sv. Štěpán)
- Neronovo (64-68) – pronásledování římských křesťanů, netýkalo se provincie (prvomučedníci římsští, Petr, Pavel)
- Domitianovo (81-96) – obvinění křesťanů z bezbožnosti, ctění Ježíšových genitálií, uctívání osla, magie, hromadných orgií, zabíjení dětí > na východě říše se pronásledování zaměřilo na císařský kult >> Traianus omezil pronásledování na ty, kteří nechtěli přinést oběti > týkalo se to především biskupů > *montanisté*
- šíří se polemika s křesťanstvím v prostředí helénské inteligence: kritika křesťanské věrouky i morálky (Lucanus, Celsus) > jako reakce vzniká *apologetická literatura*: Justinus Mučedník, Theofilos z Antiochie, Ignatios z Antiochie, Tertulianus, Ireneus z Lyonu, Hippolytus Římský
- pronásledování ve 3. století – několik vln krvavých pronásledování: za Septima Severa (hlavně Kartágo a Alexandrie), Maxima Thráka (císařský palác), rozsáhlé pronásledování za Decia (v r. 250 edikt o povinnosti vykonat oběti římským bohům kontrolovaný speciální komisí > především v Africe a Asii), Valeriána (edikty zakazující shromáždění křesťanů a uzavírání křesťanských chrámů)
- Diocletianovo – od r. 299, vynucování oběti v průběhu státního kultu

církev na Východě

- během 3. století se rozšiřuje vliv církve na Východě, křesťanství se šíří v Persii a dostává se až do Indie, šíří se mezi Araby, pronásledovaní křesťané získávají útočiště v sásánovské říši, v roce 301 se Arménie stává křesťanským státem (Řehoř Osvětitel)

vznik mnišství

- eremitské hnutí = poustevníci hlavně v Egyptě a Sýrii, vzor v Janu Křtiteli, snaha zřici se hodnot helénské civilizace, později i privilegovaného postavení církve
- z eremitů se postupně začali vytvářet komunity řízené představenými
> vniká *cenobitní mnišství*, za otce mnichů je považován Antonín Veliký (anachóreta – osamělý poustevník), za autora první řehole Pachomios

gnóze

- rozvoj gnostických nauk během 1. a 2. století, průnik do křesťanského myšlení a vznik řady sekt a směrů se spekulativním myšlením a vlastními texty
- nejvýznamnějšími představiteli křesťanské gnóze byli Basileidés, Markión a Valentínos
- Basileidés: prvotním promícháním byla duše uvězněna v těle, kde musí putovat, dokud se nezbaví své hříšnosti = nevědomosti a z ní vzešlá provinění, starozákonní Bůh Židů versus Kristus
- Markion ze Sinopé: učení a společenství vzniklé kolem r. 145 exkomunikací, odmítnutí starozákonní tradice, stvoření dílo zlého demiurga, dualistická koncepce > Markión zakládá další obce po celé římské říši, Ježíš je božskou bytostí se zdánlivým tělem, které nemůže trpět
- Valentinos – jeho učení a obec vzniká kolem r. 135, učení o 15 emanacích-eónech z Nejvyšší Pravdy, nejnižší eón (ženský a sexuální prvek Sofia) dal skrze Omyl vzniknout Demiurgovi, který stvořil tento hmotný svět

manicheismus

- dualistické náboženství spojující prvky zoroastrizmu, buddhizmu, křesťanství, zakladatelem Mání, který se považoval za dědice („Pečet“) proroků, umučen na popud zoroastrijských kněží v roce 273/276 > manicheizmus se rozšířil do Střední Asie, Indie i do římské říše
- učení přísně dualistické: protiklad Světla a Tmy
- vzniká pevná organizace: Máního nástupce > dvanáct mistrů > 72 biskupů > 360 kněží, rozdělení na Vyvolené a Naslouchající >
- vliv na dualistické hereze v raném středověku: extrémně asketičtí mesaliáni, organizovaní paulikiáni, bulharští bogomilové,
- k manicheismu se hlásil po jistou dobu Aurelius Augustinus

všeobecné sněmy (ekumenické koncily)

- *první níkajský koncil* – v roce 325 v Nikaji, svolal ho císař Konstantin I., shromáždění biskupů říše, odsouzení arianizmu, stanovení data Velikonoc, sestavení *Vyznání víry*

všeobecné sněmy (ekumenické koncily)

- *první konstantinopolský koncil*
– v roce 381, svolal císař Theodosios I., doplnění *Vyznání víry*, odsouzení apollinarizmu (Ježíš měl lidské tělo a božskou mysl), sabellianizmu (osoby v Trojici jsou pouze monády, vyjádření vztahu jediného Boha ke světu), znovu odsouzení arianizmu a potvrzení božskosti Ducha svatého

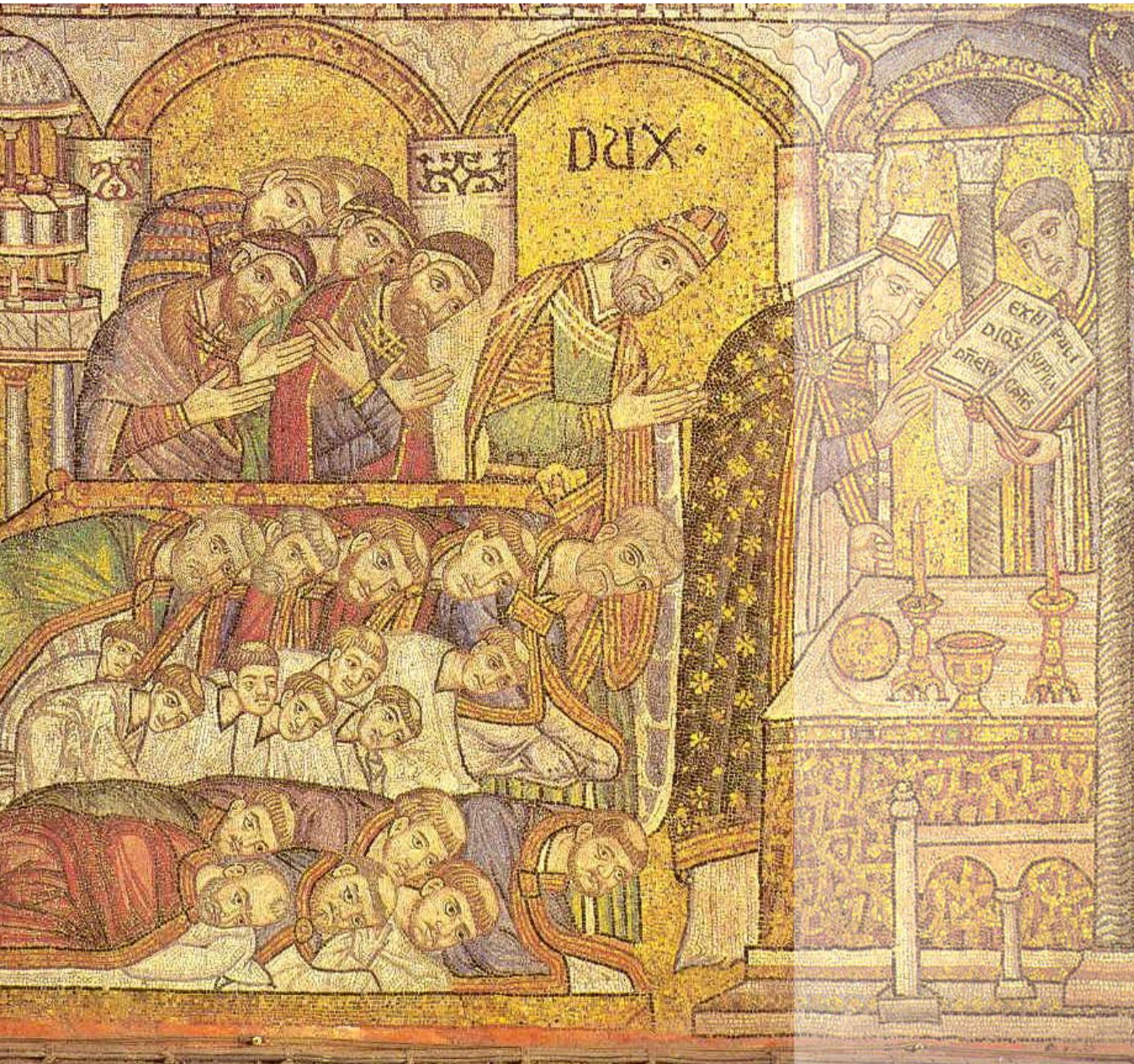
všeobecné sněmy (ekumenické koncily)

- *efezský koncil* – v roce 431 v Efezu, odsouzení nestorianizmu, vyhlášení Marie jako *Theotokos*, odsouzení pelagianizmu (popření dědičného hříchu a vyhlášení potřeby Boží Milosti), rychlé jednání plné sporů a vzájemných útoků > zformování nestoriánské církve

všeobecné sněmy (ekumenické koncily)

- *chalcedonský koncil* – v roce 451, nejhojněji zastoupený koncil, po předchozích konfliktech je koncil svolán císařem a předsedá mu papežský legát Paschalius, odsouzení monofyzitizmu vycházejícímu z učení alexandrijské školy > odpadnutí církví Východu (jakobité, Arméni, koptská církev)

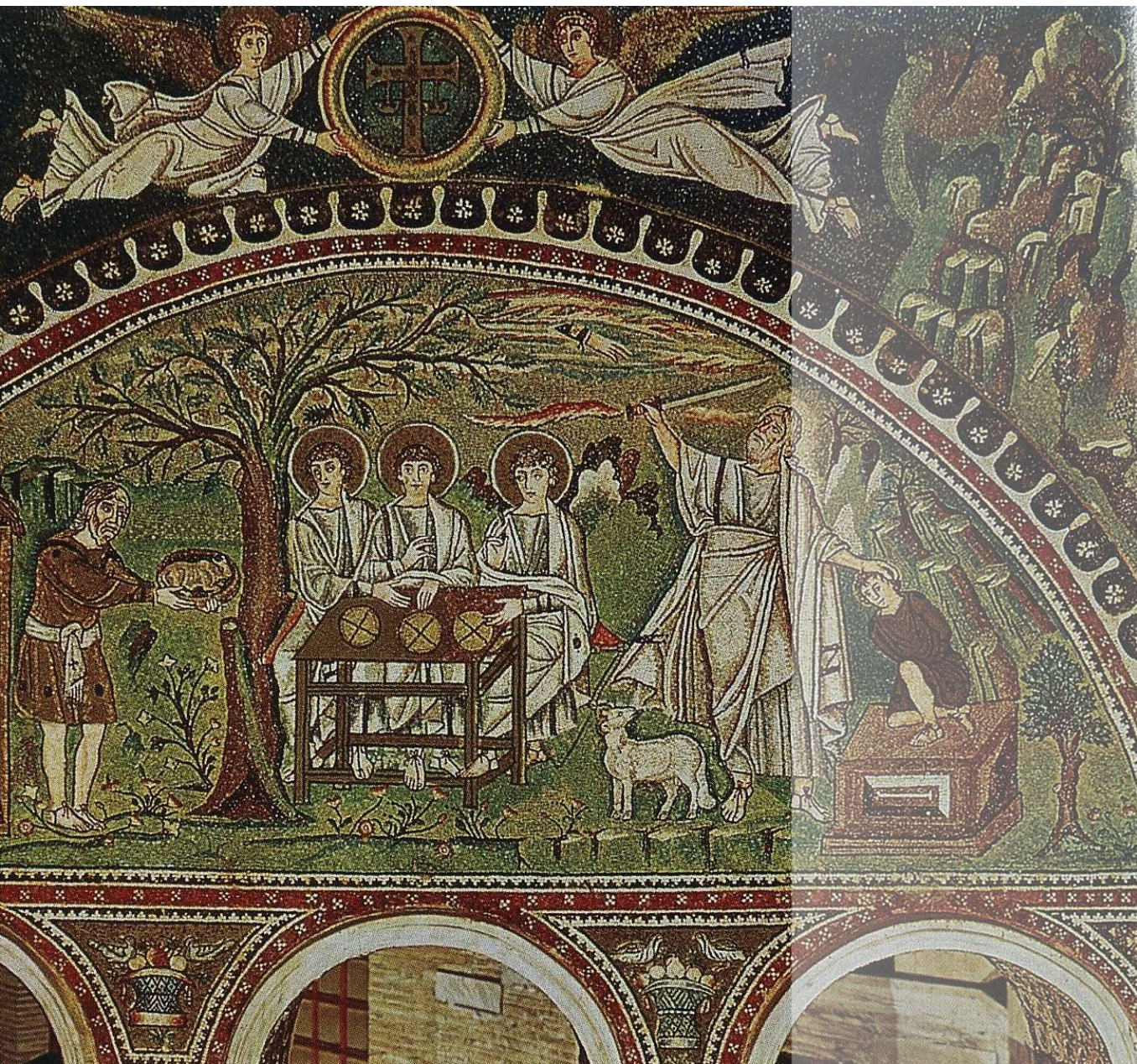
všeobecné sněmy (ekumenické koncily)

- *druhý konstantinopolský koncil*
– v roce 553, svolal císař
Justinián I., předsedal
konstantinopolský patriarcha
Eutychios, odsouzení
monofyzitizmu

všeobecné sněmy (ekumenické koncily)

- *třetí konstantinopolský koncil* – v roce 680, svolal císař Kónstantinos IV., odsouzení monotheletizmu

všeobecné sněmy (ekumenické koncily)

- *trullská synoda* – otázky církevní disciplíny projednávané v zasedacím sálu císařského paláce (692), synoda uznávaná jako součást 6. koncilu mezi pravoslavnými, 102 kánonů tvoří základ pravoslavného církevního práva, zákaz nefigurálního zobrazování Krista

všeobecné sněmy (ekumenické koncily)

- *druhý níkajský koncil* – v roce 787, odsouzení obrazoborectví

*při osmém koncilu rozpad jednoty:
v roce 869/870 byl odsouzen Fótios
x znovu rehabilitován 879/880,
konec ekumenických koncilů*

schizmata mezi Západem a Východem

Akakiovo schizma:

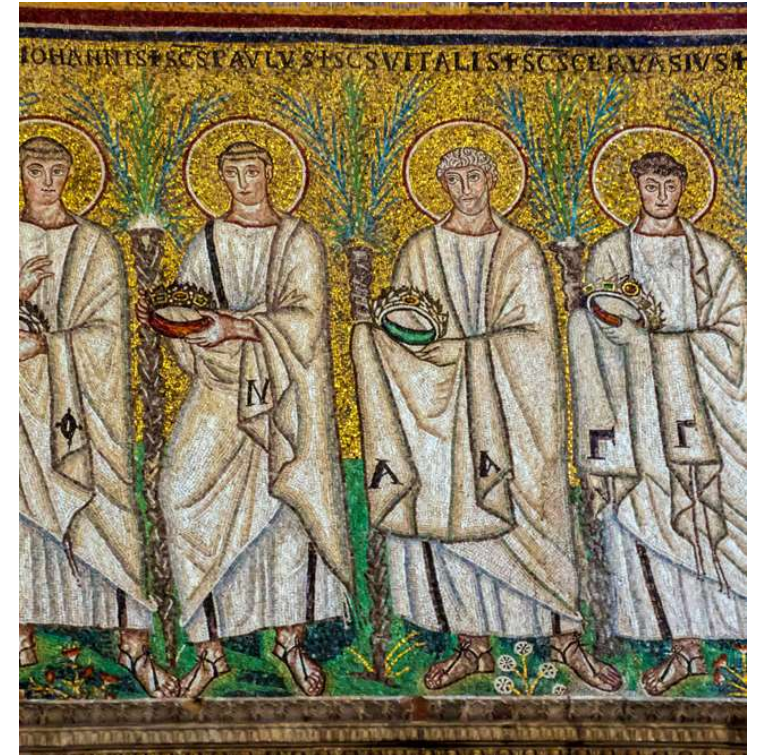
- trvá 484 – 519, vyvolané snahou překonat rozkol s monofyzitskými církvemi, pokus dosáhnout vnitřní jednoty říše překonáním církevních sporů > císař Zenon vydává tzv. *Henotikon* = „sjednocení“, dokument podepsal nový monofyzitský alexandrijský patriarcha Petr Mongos – ortodoxní patriarcha uprchl do Říma k papeži Felixovi III.
- Řím vyslal legáty do Konstantinopole s žádostí o narovnání poměrů a návrat k chalcedonskému vyznání x jeho legáti zajati a donuceni uznat Monga > v Římě se schází sněm 77 biskupů, který vyobcoval Akakia z církve > v reakci na svou exkomunikaci přestal Akakios zmiňovat Felixe při liturgii
- po nástupu Justina I. (518) svolán místní sněm v Konstantinopoli (20. 6.), který přijal následující usnesení:
 1. do diptychu se vrací jména proti-monofyzitských patriarchů Makedonia a Euthymia;
 2. vrátit biskupské katedry těm, kteří o ně přišli v důsledku obhajoby chalcedonského vyznání;
 3. vrátit do liturgie zmínky o papeži (Lev Veliký)
- 28. 3. 519 byla slavnostně obnovena jednota s Římem v osobách legátů papeže Hormizda

schizmata mezi Západem a Východem

Fótiovo schizma:

- Fótiος – patří k elitě tehdejší byzantské říše (otec v císařské osobní stráži, strýc patriarchou, bratr se žení se sestrou císařovny Theodory), studium na konstantinopolské akademii, kde rovněž působil jako přednášející = filolog, exegeta, znalec církevní literatury, působí ve státních funkcích (velitel osobní stráže, hlavní sekretář)
- v r. 858 byl Fótiος zvolen patriarchou po vynucené rezignaci Ignatia I. > Fótiος o svém zvolení informuje ostatní patriarchy a uznává římský primát > Mikuláš I. se chce informovat o průběhu volby a do Konstantinopole vysílá své legáty, kteří se rovněž měli snažit o obnovení římské jurisdikce nad Ilýrií, Sicílií a Kalábrií – volba Fótia byla uznána za kanonickou, druhá otázka však vyřešena nebyla x Mikuláš nespokojen ohledně jurisdikce odmítl Fótiovo zvolení uznat, na což Fótiος reagoval sestavením císařského dopisu, který byl koncipován jako list císaře svému poddanému >>
- další konflikt kvůli vlivu v Bulharsku – Fótiος označuje římské zvyklosti za špatné a informuje o nich ostatní patriarchy (zmínka o *Filioque*, celibátu, nesprávném dodržování půstu, omezení v udělování svátosti bířmování)
- 867 – zavraždění Michaéla III., nástup Basilea I. x Fótiος ho označuje za uzurpátora > je sesazen a dosazen Ignatios, Řím spolu s císařem organizuje 4. cařihradský sněm, který (za malé účasti) odsoudil Fótia, byl exkomunikován a poslán do exilu
- z exilu se vrací jako vychovatel Leona VI. a po Ignatiově smrti se opět stává patriarchou > v r. 879 je svolán další 4. cařihradský sněm, který potvrzuje Fótia, určuje papežskou jurisdikci pouze nad Západem a Bulharsko uznává za sféru papežské jurisdikce a jsou zamítnuty jakékoliv dodatky k *Vyznání* – Jan VIII. jeho závěry uznává
- 882 – nástup papeže Marina I. > Fótiος je opět exkomunikován > reaguje na to sepsáním *Pojednání o mystagogii Ducha svatého*
- 886 – smrt Basilea I., Leon VI. dosazuje na patriarší stolec svého bratra Stefana, Fótiος je poslán do klášterní vazby v Arménii

schizmata mezi Západem a Východem

velké schizma

- příčiny: kulturní vzdalování mezi řeckým Východem a latinským Západem, spory o jurisdikci (Balkán, Sicílie, Kalábrie), odlišné liturgické a další zvyklosti
- první polovina 11. století – korektní vztahy mezi Římem a Konstantinopolí
- 1043 – nástup Michaéla Kerullaria jako konstantinopolského patriarchy, zvýšení napětí s Římem, v r. 1052 uzavření latinských kostelů v Konstantinopolí jako odpověď na latinizující snahy vůči Řekům v Itálii >>
- 1054 – papežské poselstvo v Konstantinopolí vedené kardinálem Humbertem de Silva Candida, poselstvo příznivě přijato císařem Kónstantinem IX. Monomachem x arogantní chování vůči patriarchovi, Kerullarios si není jistý legitimitou poselstva (papež Lev IX. je vězněn, argumenty poselstva jsou velmi zavádějící), v době poselstva papež umírá (15. 5.) > Humbert žádá podřízení Konstantinopole Římu > eskalace konfliktu 16. 7., legáti během bohoslužby pokládají exkomunikační bulu na oltář ve Svaté Sofii
- za Konstantinopol se staví i ostatní východní patriarchové, v Římě považují schizma za definitivní, na Východě byl papež vyškrtnut z diptychu >>
- papežství ve sporu s císařstvím si nárokuje jurisdikční dominanci v celé církvi a snaží se sjednotit liturgickou i právní praxi, papežem se stává Humbertův blízký přítel jáhen Hildebrandt (Řehoř VII.)
- snahy o překonání schizmatu trvaly až do dobytí Konstantinopole v r. 1204
- později již jen snaha katolické církve o vytváření unií

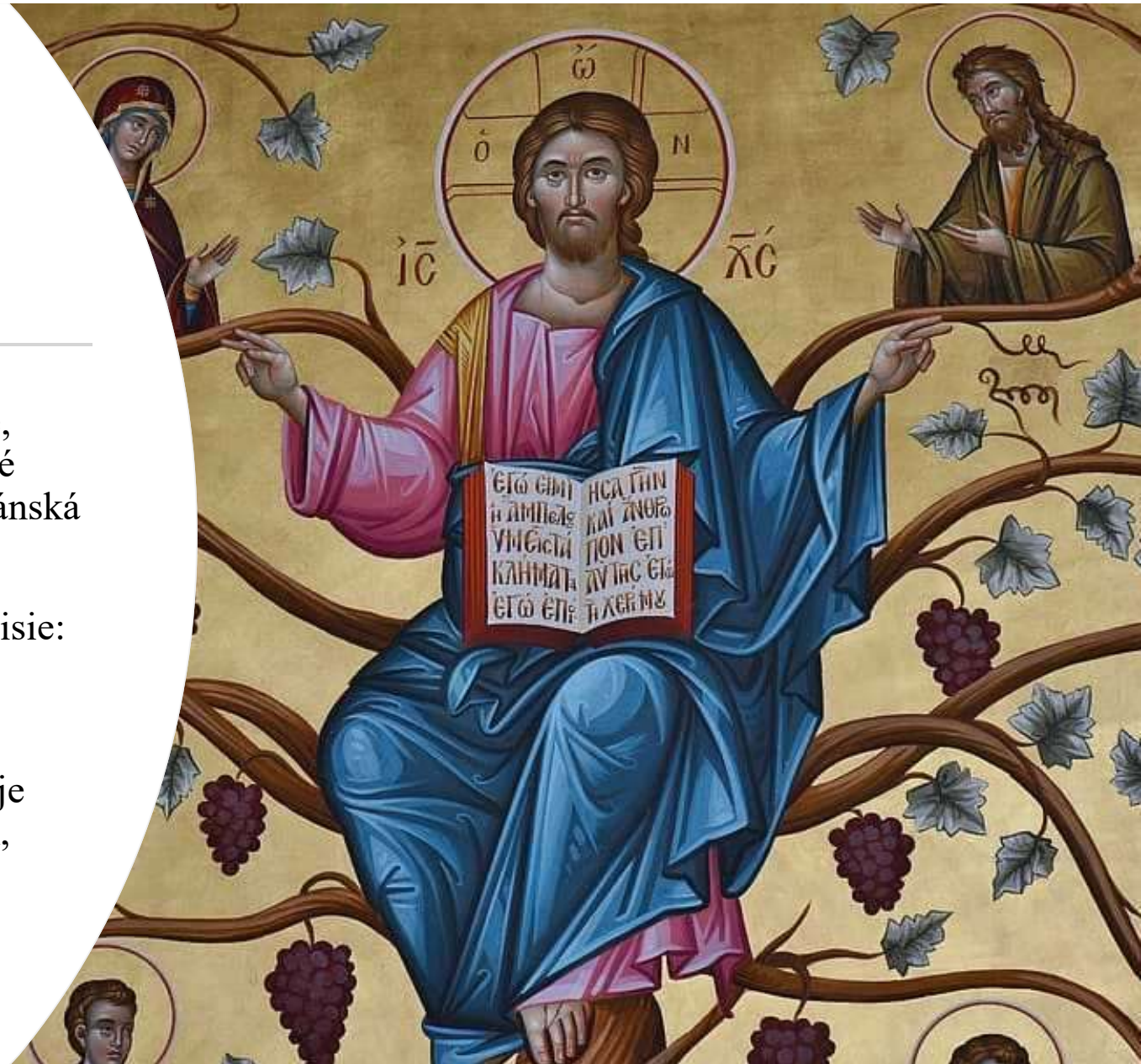

římská misie

- křesťanství státním náboženstvím, sepětí církevní organizace a státní administrativy, postupná likvidace pohanských kultů a jejich ostrakizace, zaměření na vnitřní misii >> státní podpora při potlačování a pronásledování gnóze a hereze (monofyzitismus, nestoriánství); masová konverze obyvatelstva – státní nátlak, možnost karierního postupu

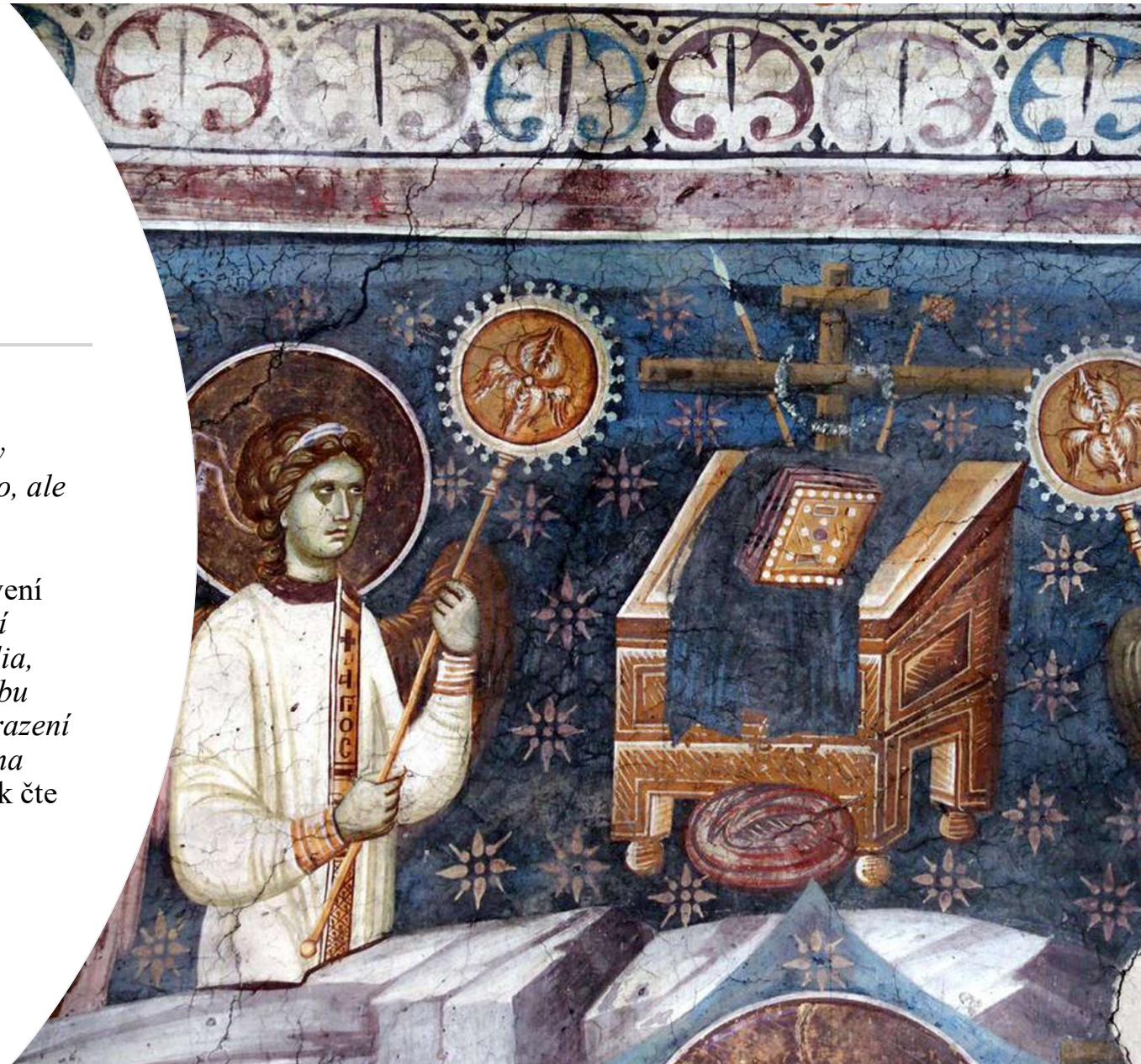
byzantská misie

- **4. – 5. století:** šíření křesťanství v Africe, Asii a Evropě bez významné účasti říšské diplomacie (směr do nitra Asie – nestoriánská misie)
- **6. století** – první pokusy diplomatické misie: Súdán, Arábie, Krym, Kavkaz
- II. níkájský koncil – první definice rovnoapoštolství císaře: jeho povinností je udržovat a chránit víru svých poddaných, nemusí se starat o barbary

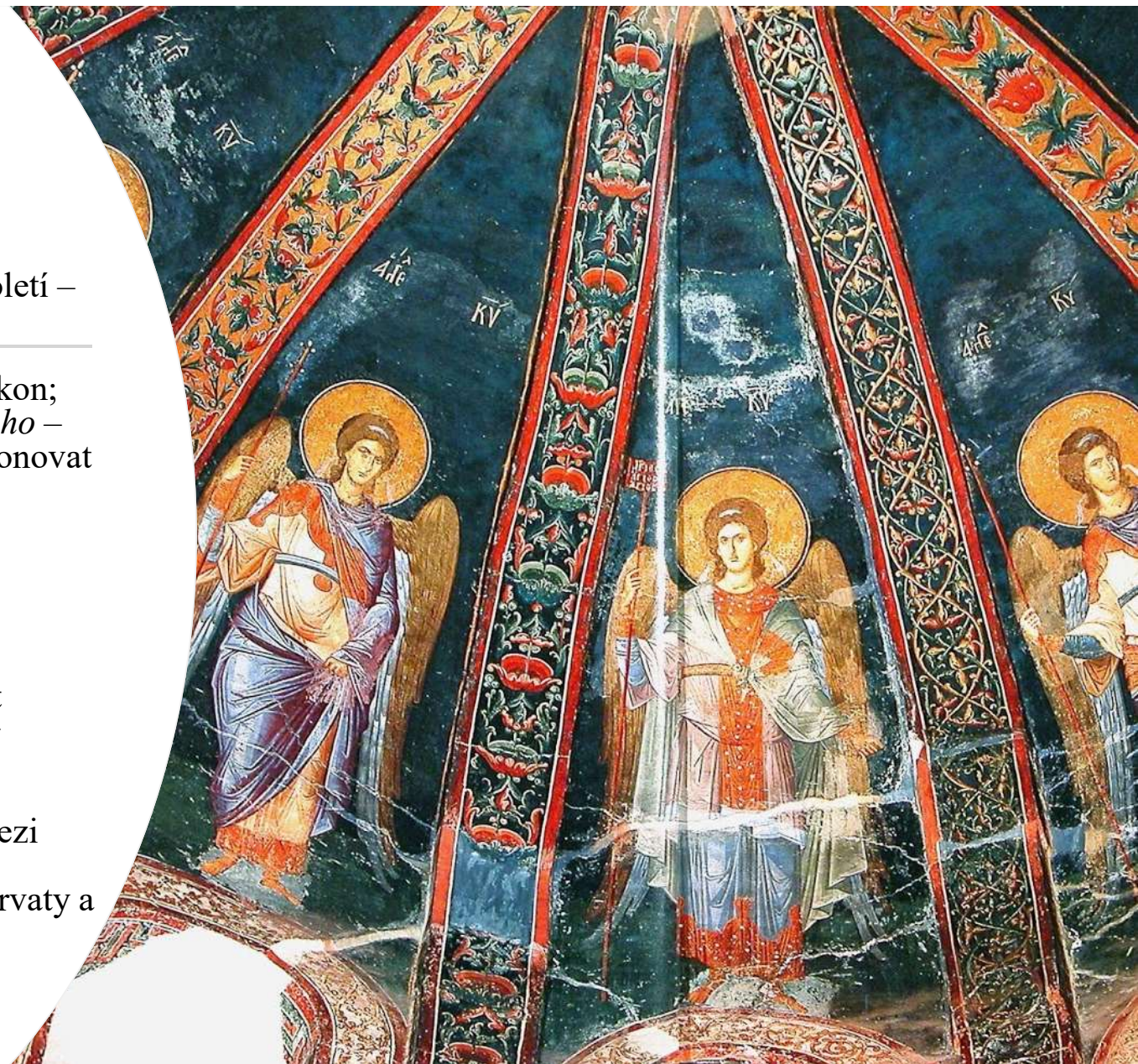
byzantská misie

- ideální misionář = jako apoštol – Jan Zlatoústý: „...nebrali zbraně, nerozdávali peníze, nikoliv díky fyzické síle nebo množství vojsk nebo něčeho jiného, ale pouze pomocí slova ovládli svět...“
- Život Pankratia Tauromenijského (8. stol.) – vybavení misionáře: „...apoštol Petr jim dal veškeré církevní nádoby, dvě knihy božských tajemství, dvě Evangelia, dvoje Skutky, dvě stříbrné patény, dva kříže a ozdobu církve, tj. obraz Pána našeho Ježíše Krista a vyobrazení ze Starého a Nového zákona, která byla vyrobena na příkaz svatých apoštolů...“ >> popis misie: učedník čte evangelium, misionář vše ukazuje na obrázcích a komentuje

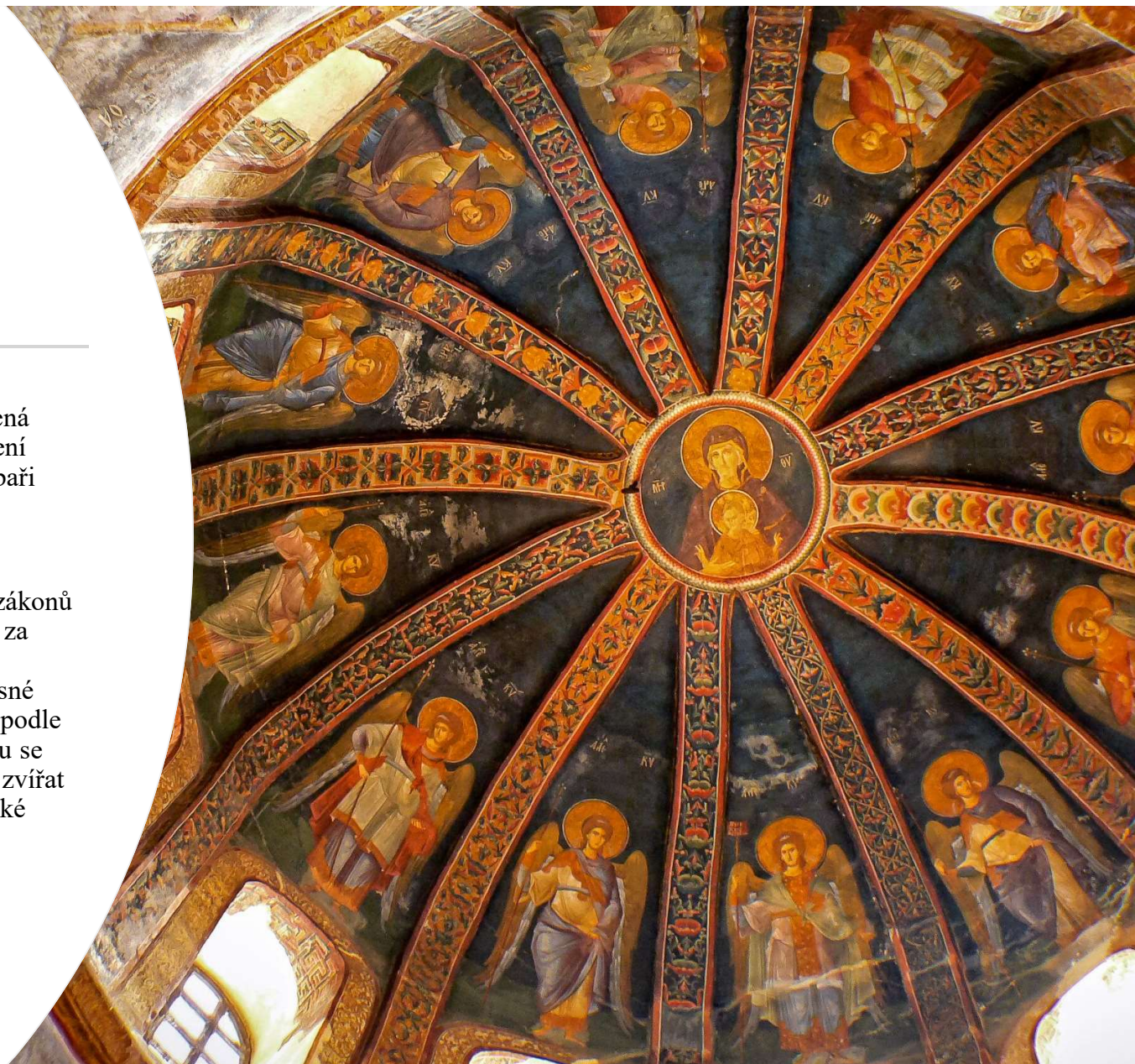
byzantská misie

- pol. 7. století – úpadek říše > první pol. 8. století – ikonoklasmus = úpadek misijní činnosti
- 692/753 – gótská eparchie – útočiště ctitelů ikon; *Život Štěpána Surožského, Život Jana Gótského* – svědectví o intenzivních stycích a snaze misionovat Chazary – plán na christianizaci kaganátu
- **konec 8. století** – kult apoštola Ondřeje jako misionáře (na základě apokryfů)
- **9. století** – Basileios I., do zákoníku vřazena *Epanagogé* (= fráze o povinnosti *basilea* šířit křesťanství), prudký rozvoj misijního kultu > rozšíření a výzdoba chrámu sv. Apoštolů v Konstantinopoli (Matěj se Syřany, Simon s Peršany, Bartoloměj s Armény) >> misie mezi Slované (Bulhaři, Moravané, Rus), Basileos upevňuje a rozšiřuje církevní misii mezi Chorvaty a Srby

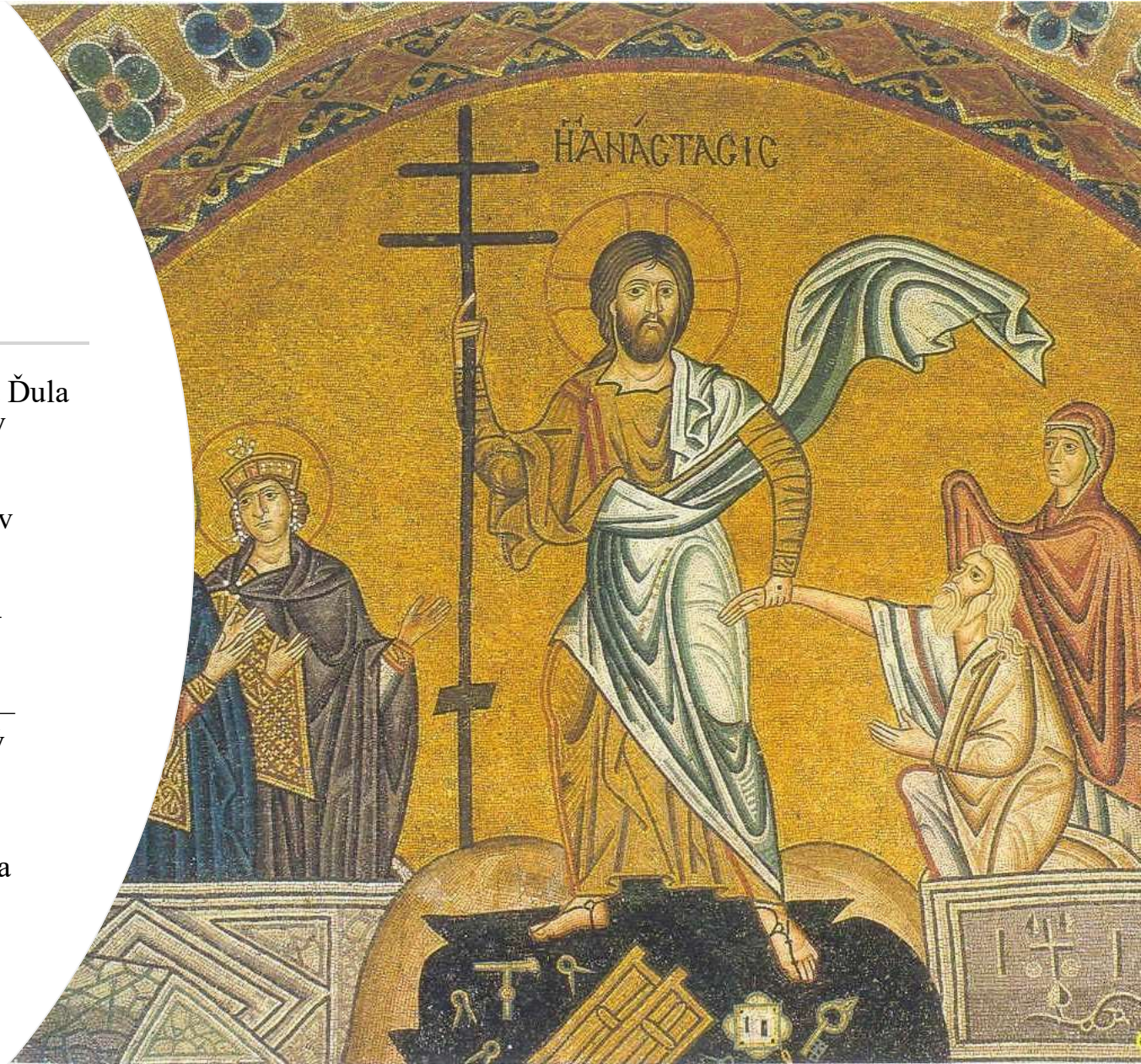
byzantská misie

- církev šíří svoji jurisdikci za pomoci státu = expanze spojená s christianizací > christianizace řeckých Slovanů = podřízení byzantským správcům a zapojení do císařské armády; barbari nejprve přijmou církevní jurisdikci a poté i byzantskou svrchovanost
- vyžadování křesťanských pravidel = vyžadování řeckých zákonů a zvyklostí // *Život Cyrila* (řec. i slov. text): kritika Franků za benevolenci v manželském právu; *Zakon sudnyj ljudem* – byzantská pravidla > odpor moravských velmožů proti přísné byzantské misii; *list papeže Mikuláše I. Bulharům*: hříchy podle Řeků – chodit do lázně ve středu a v pátek, nestát v chrámu se zkříženýma rukama, přijímat svátost neopásaný, jíst maso zvířat zabitých eunuchy x tolerantnější a citlivější přístup papežské misie

byzantská misie

- neúspěch přísné misie >> zmírnění v 10. století – patriarcha Mikuláš Mystik: tolerantnější misie mezi Alany (dvojženství)
- **948/953** – křest přijímají maďarští náčelníci Bulču a Ďula (Sedmhradsko), významný vliv Byzance na počátky křesťanství v Uhrách
- **10. stol.** – dvojí křest Rusi (Olga, Vladimír) x nikoliv výsledek intenzivní misie, ale zájem staroruské elity
- **11. stol.** – snaha o misii mezi kočovníky (Pečenězi – 1047)
- barbari se nikdy nemohou stát skutečnými křesťany – jediná cesta = helenizovat je (samostatný křesťanský bulharský stát považován Byzantinci za pohanský – Michael Psellos)
- *křesťanství = rómejský zákon a obyčej* (odpovědi na otázku ruského kléru patriarchy Jana z 11. století) = imperátorský univerzalizmus a kulturní snobismus

latinská misie

- **ariánská misie:** Wulfila – christianizace Gótů, přeložení Bible do gótštiny > šíření ariánství mezi další germánské kmeny

latinská misie

iroskotská misie:

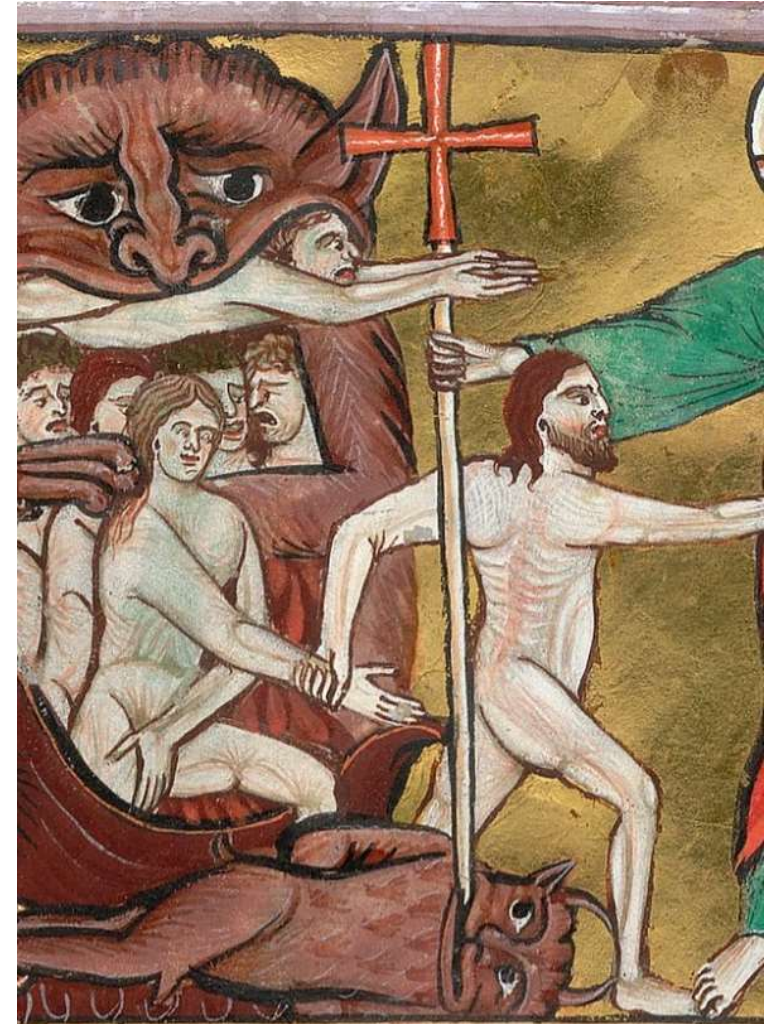
- 432 – papež Celestýn I. vysílá do Irska biskupa Palladia // Patrik (britský Říman) v zajetí u Irů, po osvobození se vrací >> vznik irské církevní organizace – systém přísně asketických klášterů, opat hlavou oblasti, biskup pouze asistent opata, slítí s archaickými irskými zvyklostmi >> rozsáhlá misijní činnost mezi keltským obyvatelstvem > misie ve Skotsku > přechod na pevninu – založení klášterů v severní Galii, jihovýchodní Germánii, severní Itálii, konec 7. století – až 350 klášterů, první pokusy o misii mezi Slované (Kolumbán, apoštol Belgů Amandus)
- irští misionáři vytvořili první západní prototyp misionáře a vřadili misii mezi ideál křesťanského života

latinská misie

anglosaská misie:

- 597 – Řehoř Veliký vysílá Augustina k Anglům (*Non Angli sed angeli*) – Británie vnímána jako součást římského imperia
- misie zaměřená na mocenskou elitu – výzva ke králi Ethelredovi (ženatý s křesťanskou franskou princeznou); definice misie – postupné přibližování neofytů ke křesťanským zásadám, přebírání pohanských zvyklostí do křesťanského kultu
- rozvoj misie – episkopální, podporována papežstvím proti iroskotské klášterní misii; na kontinentě podpora merovejských majordómů a později Karlovců, sepětí s franskou politickou elitou
- zástupci: Bonifác, Wilibrord, Willegad, Lebuin, Luidger >> vzniká systém církevní správy, šíření benediktinského mnišství; spolupráce s franskými politickými zájmy – Luitger vytváří církevní síť mezi Frísy na příkaz Karla Velikého; pokusy christianizovat Slovary x Anglosasové směřují k etnicky příbuzným národům – Frísové, Sasové, Skandinávci

latinská misie

franská misie:

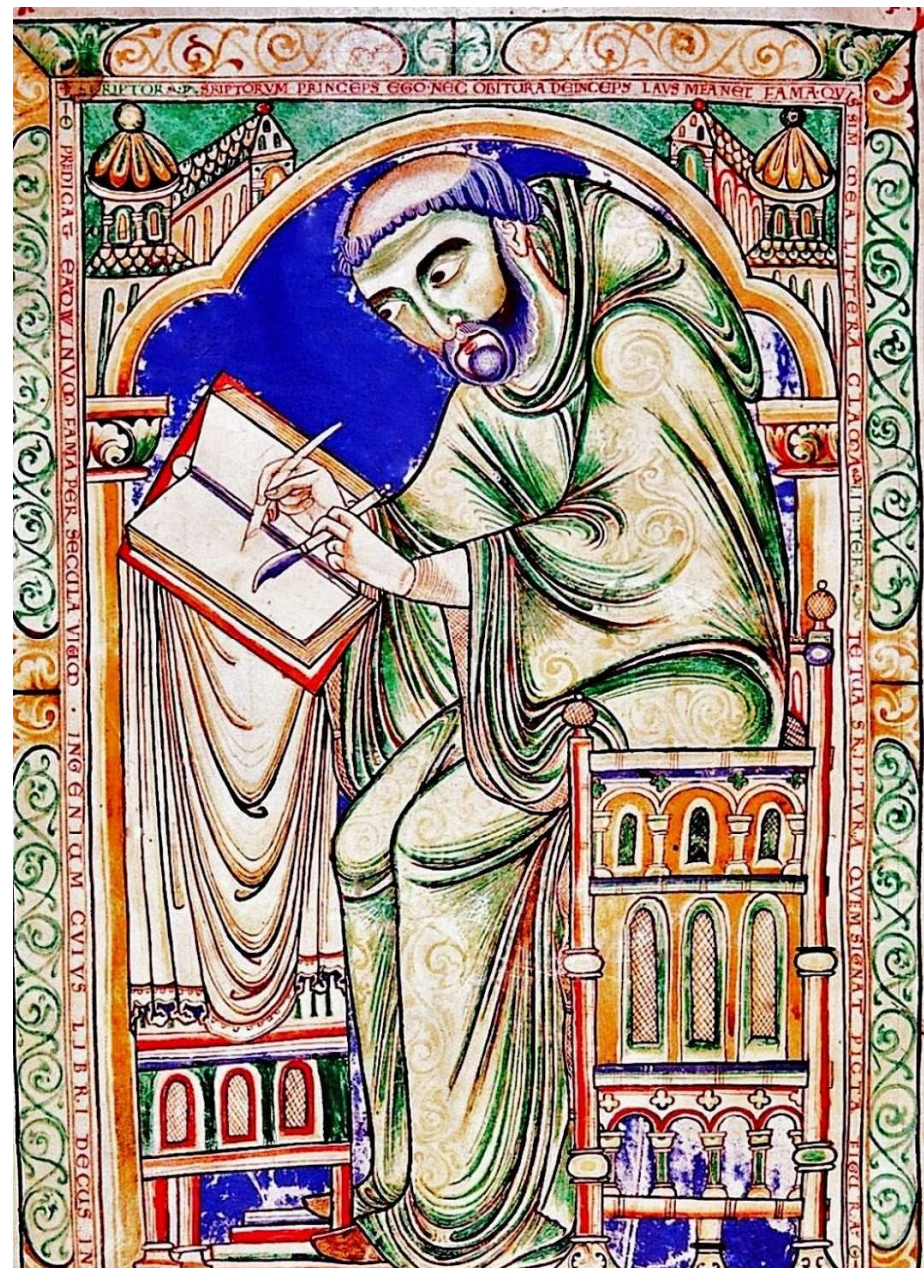
- **795** – společný plán papeže Lva III. a Karla Velikého *defensio romanae ecclesiae*, Karel Veliký = *sanctae fidei defensor*
- přímá návaznost na anglosaskou misii - Alcuin – organizátor církevní správy a misie při dvoře Karla Velikého, šíření díla sv. Augustýna *Ratio de catechizandis rudibus*, Alcuin autorem *Ordo baptizandi rudibus*
- misie k Sasům: **772** – násilný křest > povstání, **776** – založení Paderbornu na území Saska; **782** – další povstání > **785** – *Capitulatio de partibus Saxoniae*: tvrdá christianizační opatření (tresty smrti za napadení duchovního, nedodržování křesťanských obřadů, spalování mrtvých ...) x kritika saské misie ze strany Alcuina (nevzdělání duchovní bažící po desátcích) > **794/797** – definitivní porážka Sasů > *Capitulare Saxonicum*: výrazné zmírnění christianizačních postupů; jako důsledek mírnější přístup k christianizaci Slovanů a Avarů
- vnitřní christianizace: překlad do starohornoněmčiny základních textů (Vyznání víry, Otče náš, zpovědní formule), užití v Sasku > tyto texty byly na poč. 9. století přeloženy do slovanštiny (Frizinské zlomky)
- misie k Dánům: arcibiskup Ebbo na popud Ludvíka Zbožného získává od dánských králů povolení kázat v zemi evangelium > Ansgar – mnich corvejského kláštera, misie v Dánsku a Švédsku, Ludvík poskytuje bohaté misijní vybavení; Ansgar jmenován prvním hamburským arcibiskupem a papežským legátem pro severní Evropu > misijní činnost ve Skandinávii organizována z Hamburku
- misie aquilejského patriarchátu: směřování ke Slovanům v severní Itálii a v Chorvatsku
- misie salcburského arcibiskupství: christianizace Karantánie, **831** – křest moravských knížat, zakládání prvních škol na Moravě a v Panonii
- **843** – rozpad franské říše > rozkol ve Východofranské říši > vpád Maďarů = konec franské misie

latinská misie

ottonská misie:

- obnovení misijní činnosti za saské dynastie
- **10. století** – úpadek papežství, utlumení misijní činnosti mnišstva (důraz na kontemplativní, uzavřený život) > misijní aktivita přechází do režie politických špiček
- **936** – mohučský arcibiskup Hildebert pomazal Otu I. v kapli Karla Velikého = závazek šířit víru, jako hlavní christianizační nástroj označen meč připásaný Otovi k boku
- **962** – Otova císařská korunovace – misijní směr ke Slovanům a Maďarům // založení biskupství v Braniboru a Stargardě (948), Havelbergu (962) > arcibiskupství v Magdeburku – biskupství v Merseburku, Žiči, Míšni (968), první arcibiskup misionář z Rusi Adalbert Trevírský; misie mezi Srby – Bozo (později merseburský biskup); biskupství v Praze (973/976) a polský biskup (968)
- **983** – povstání zalabských Slovanů, zhroucení ottonské misie na východní hranici říše
- na rozdíl od Franků chybí diskuse nad způsobem christianizace Slovanů, neexistuje tradice či ideál mezi německým duchovenstvem // zhroucení ottonské misie ve Skandinávii
- **948** – zmínka o prvních biskupech v Dánsku (Šlesvik, Rippen, Orchus) > Harald Modrozub (zem. 985) obrácen na křesťanství misionářem Poppem x mocenské ambice Ottonů > Haraldův syn Sven Vidlí vous vyhnal německé biskupy a pozval anglosaské misionáře

latinská misie

ottonská misie:

- Norsko: **933** – Hakon Dobrý přivezl z Anglie misionáře; misie za Olafa Tryggvassona a Olafa Haraldsona (= Svatý) > **1015** – definitivní christianizace Norska
- Island: konec 10. stol. – vyhnání německého misionáře Fridricha; **1000** islandský sněm přijal křesťanství s podmínkou uchování domácího kultu jako soukromé záležitosti; **1056** – vysvěcení prvního islandského biskupa Adalbertem Brémským
- Švédsko: **1000** – král Olaf pozval anglosaské misionáře, křest krále Siegfridem Yorkským, církevní organizace ustálena až na počátku 12. století
- Renovatio imperii Romanorum:
- misie ke Slovanům, misie k Baltům – sv. Vojtěch, ideál ottonského misionáře: misionář přizpůsobuje svůj vnější vzhled okolí, učí se místní jazyk, žije se vlastní prací a čeká na vhodný moment pro začátek evangelizace (*Život svatého Vojtěcha* od Bruna Querfurthského)
- vytvoření církevní organizace ve střední Evropě (arcibiskupství ve Hnězdně a Ostřihomi)
- svatovojtěšský kult – završení základního schématu christianizace Evropy x nástup Jindřicha II. – rozpad intelektuálního kruhu kolem Oty III., rozpory s novou vládou > Bruno odchází na Rus a k Pečeněhům

latinská misie

latinský misionář:

- podpora místní státní moci, zaštitění světských autorit (*imperialis auctoritas*)
- úzký kontakt s místní elitou
- rychlé budování chrámů, zakládání biskupství
- bohaté materiální vybavení: oltáře, liturgické náčiní a nádoby, posvátné oleje, roucha > křesťanské sakrální předmětem předmětem kultu i u pohanů
- snaha ovládnout místní jazyky (Bozo se učí slovansky, merseburský biskup Werner žádá o slovanské knihy pro misii mezi Srby) = chybí jazykový rasismus Řeků, podpora rozvoje domácí duchovní elity a kultury
- používání překladatelů – Vojtěch mezi Prusy, csanádský biskup Gerhard x od svých žáků však již vyžaduje znalost maďarštiny
- tvrdý přístup k symbolům pohanství (idoly, stromy,...) = snaha dokázat jejich bezmocnost; křesťanství prezentováno jako účinnější i pro priority archaického myšlení (úrody, vítězství) = kulturní imperialismus x
- citlivější k místním zvyklostem, zapojování starých obyčejů do křesťanského kultu
- důraz na starozákonní obraz Boha (pomocník, ochránce, soudce)

Pravoslavné cirkve

staré patriarcháty

- Konstantinopol
- Alexandrie
- Antiochie
- Jeruzalém

Pravoslavné církve

nové patriarcháty

- Ruská pravoslavná církev
- Gruzínská pravoslavná církev
- Srbská pravoslavná církev
- Rumunská pravoslavná církev
- Bulharská pravoslavná církev

Pravoslavné cirkve

metropolie a arcibiskupství

- Kyperská pravoslavná církev
- Řecká pravoslavná církev
- Albánská pravoslavná církev
- Polská pravoslavná církev
- Pravoslavná církev v českých zemích a na Slovensku
- Pravoslavná církev Ameriky
- Makedonská pravoslavná církev (od roku 2022)

Pravoslavné cirkve

problematická autokefalita

- Pravoslavná církev Ukrajiny (vzniká z Ukrajinské autokefální pravoslavné cirkve a Ukrajinské pravoslavné cirkve Kyjevského patriarchátu v roce 2018 v čele s patriarchou)

Pravoslavné církve

Ruská pravoslavná církev

- autonomní církve (japonská a čínská)
- samosprávná církev se širokou autonomií – Ukrajinská pravoslavná církev Moskevského patriarchátu
- samosprávné církve (estonská, lotyšská, moldavská, Ruská zahraniční církev)
- exarcháty (běloruský, jihovýchodní Asie, západoevropský, africký)
- metropolitní okruhy (kazachstánský, středoasijský)
- západoevropské arcibiskupství ruské tradice

Bulharská pravoslavná církev

první bulharský stát

- **864** křest knížete Borise (Michal), váhání mezi Římem a Konstantinopolí, příklon ke Konstantinopoli > vyšší duchovenstvo Řekové (v čele s arcibiskupem), liturgický jazyk řečtina, řecké zvyklosti
- **886** příchod slovanských kněží vyhnaných z Moravy, vznik center slovanské vzdělanosti v Plisce, Ochridu a Preslavi
- **893** preslavský národní sněm: Symeon zvolen vládcem, řečtina nahrazena staroslověnštinou, řečtí duchovní vystřídáni slovanskými, vznik bulharského exarchátu, od roku 927 bulharský patriarchát uznán císařem Romanem Lakapenem, první patriarcha Damian Dorostolský: sídlí v Preslavi > později v Dorostolu, za ruského a byzantského vpádu prchá patriarcha do Sofie a poté do Ochridu
- pád bulharského carství – poslední patriarcha David a ičirguboil Bogdan vyjednávají s Basileiem II.
- patriarchát nahrazen ochridským arcibiskupstvím, po smrti prvního arcibiskupa bulharského původu Ioana Debrského (1018-1037) nastupují na stolec Řekové (např. Theofylaktos)

Bulharská pravoslavná církev

druhý bulharský stát

- **1185** vznik druhého bulharského carství, během vlády Ivana Asena I. (1190-1197) a Petra Teodora (1185-1197) stojí v čele církve arcibiskup Vasilij > za cara/krále Kalojana (1197-1207) unie s papežem Innocentem III., bulharský arcibiskup jmenován primasem a získává pallium > tak i za cara Borila (1207-1218) a v první fázi vlády cara Ivana Asena II. (1218-1241) do bitvy u Klokotnice (1230) > sbližování s Níkájským císařstvím > patriarcha Germanos II. spolu s antiochijským, jeruzalémským a alexandrijským patriarchou uznávají patriarchát v Trnovu a jmenují Joakima I. = vznik trnovského patriarchátu, sídlo v Carevci v Trnovu spolu s carem
- patriarcha má za úkol spravovat soudnictví = proměna v politického činitele, je členem synketu = carské rady, účastní se podstatných politických událostí, vede diplomatická poselstva//církev se stará o školství a vzdělání > literární a kulturní činnost patriarchů: *Evtimij Trnovský* – tvůrce trnovské literární školy s dalekým dosahem za hranice
- průnik hesychasmu (Teodosij Trnovský, Evtimij Trnovský) x pronásledování herezí (bogomilství, paulikiánství, prožidovství, adamitství)
- **1393** pád trnovského carství i patriarchátu, poslední patriarcha Evtimij uvězněn v Bačkovském klášteře

Bulharská pravoslavná církev

osmanská nadvláda

- grékizace církve konstantinopolským patriarchátem (duchovenstvo, vzdělání, liturgie, administrativa) x ochridské arcibiskupství tolerantnější, řada arcibiskupů nejsou Řekové, vstřícný přístup ke slovanské liturgii a kultuře > **1767** na nátlak konstantinopolského patriarchátu zrušení ochridského arcibiskupství
-
- národní obrození = snaha navrátit slovanský charakter církevnímu životu, **1824 Dimitrakiev bunt** = zámožní Bulhaři v čele s Dimitrakem Hadžitoševem prosadili výměnu řeckého biskupa Methodia za bulharského Gavрила Bistričanina > přes protesty řeckých duchovních podobné akce probíhají na dalších místech: Skopje, Samokov, Kazanlak, Stará a Nová Zagora > protesty v dalších bulharských městech: Loveč, Vidin, Sjar, Sofia, Ochrid > vyhánění řeckých duchovních a obnova slovanské bohoslužby a výuky
- **40. léta 19. století** v Cařihradu Neofit Bozveli zakládá Bulharské sdružení s cílem obnovit samostatnost bulharské církve

Bulharská pravoslavná církev

bulharský exarchát

- vzniká na základě sultánova *fermanu* z 28. 2. 1870, podřízení 16 eparchií (= biskupství) včetně území dnešní Makedonie a Niše – další eparchie mohou být připojeny, pokud budou mít 2/3 bulharského obyvatelstva
- sídlo v Cařihradě, katedrální chrám – Železný chrám svatého Štěpána u Zlatého rohu (stavba 1890-1897)
- **1871** církevně národní sněm v Cařihradě, volba exarchy Ignatije (neschválen), *ustav BPC – sьbornost, izbornost*
- po roce **1913** snaha udržet vliv v Makedonii x z exarchátu je vyňata Makedonie a egejská Thrákie, Josif přesídluje do Sofie, po jeho smrti (1915) řídí exarchát Posvátný synod v čele s předsedou
- v roce **1945** je sofijský metropolita Stefan zvolen posledním exarchou

Bulharská pravoslavná církev

bulharský patriarchát

- **10. 5. 1953** bulharský exarchát se prohlašuje patriarchátem, prvním patriarchou zvolen plovdivský metropolita Kiril (1901-1971)

bulharské kláštery

- *Aladža* – nejstarší klášter v Bulharsku,
- *Basarbovský klášter* – skalní klášter 10 km od Ruse v údolí řeky Rusenski Lom, zasvěcený Dimitrovi Basarbovskému, který zde žil v 17. století a působil jako igumen
- *Bačkovský klášter* – klášter Zesnutí Bohorodičky, 10 km jižně od Asenovgradu, druhý největší klášter po Rilském, stauropigiální
- *Dragulevský klášter* – ženský klášter 3 km od Sofie u paty Vitoši
- *Drjanovský klášter* – zasvěcen archandělovi Michaelovi, funkční mužský klášter 15 km od Gabrova
- *Rilský klášter*

Srbská pravoslavná církev

rozsah

- působí v Srbsku, Kosovu, Černé Hoře, Bosně a Hercegovině, Chorvatsku a mezi srbskou diasporou
- do roku 1951 jí byla podřízena i česká pravoslavná církev
- celkem asi 10 miliónů věřících

Srbská pravoslavná církev

dějiny

- v **9. století** christianizace srbského etnického prostoru z Byzance a Bulharska = byzantská liturgie a církevní právo, církevní slovanština a cyrilice, bulharská (ochridská), byzantská a dalmatská jurisdikční svrchovanost = prolínání západních a východních vlivů
- první panovník jednotného Srbska Štěpán Nemanja pokřtěn pravoslavně i katolicky
- v roce **1217** získává Štěpán I. Nemanjić královskou korunu od papeže
- v roce **1219** Štěpánův bratr Rastko/Sáva získává od nikajského císařství autokefalitu – sídlem arcibiskupství je klášter Žiča
- v roce **1346** je srbské arcibiskupství povýšeno na patriarchát v rámci Srbského carství za Štěpána Dušana, prvním patriarchou byl Joanikije I., sídlo v klášteře v Peći
- po bitvě na Kosově poli (**1389**) přesun patriarchátu do Smedereva, nové chrámy a kláštery se budují v Pomoraví a Podunají
- po pádu Srbské despotoviny mizí i srbská autokefalita > jurisdikce přechází na ochridské arcibiskupství obsazované řeckými hierarchy
- **1557–1766** obnovení pečského patriarchátu péčí Mehmeda paši Sokoloviće, prvním patriarchou jeho bratr Makarije

Srbská pravoslavná církev

srbské církve mimo patriarchát

- *karlovičská metropolie* – Srbové po velkém přesídlení na území Uher
- *černohorská metropolie* – na území samostatné Černé Hory
- *dalmatská a bokokotorská eparchie* – Srbové na území benátské a rakouské Dalmácie
- *bosensko-hercegovské eparchie* – 4 eparchie pod přímou jurisdikcí Cařihradu
- *bělehradské arcibiskupství* – do roku 1830 obsazováno fanarioty, od roku 1831 autonomie (arcibiskup bělehradský a celého Srbska), po roce 1879 nezávislé na Cařihradu
- *eparchie v Starém Srbsku a Makedonii* – zápas o jurisdikci mezi řeckou, srbskou a bulharskou církví
- *srbská církev v Americe* – vzniká 1894, od 1923 pod jurisdikcí Bělehradu, od roku 1826 vlastní arcibiskup

•
sjednocení všech církví a opětné povýšení na patriarchát se svolením Konstantinopole po první světové válce

Srbská pravoslavná církev

nejvýznamnější srbské kláštery

- *Žiča*
- *Studenica*
- *Ravanica*
- *Manasija/Resava*
- *Gračanica* (Kosovo)
- *Mileševo*
- *Peć*
- komplex klášterů na Frušce goře
- na Athosu *Chilandar*

Ruská pravoslavná církev

- **988** – formální datum přijetí křtu > vznik církevní struktury staroruského státu: kyjevská metropole podřízená Konstantinopoli, metropolita do 14. století většinou Řek > síť biskupství (Perejaslav, Černigov, Smolensk, Vladimir Volyňský, Jurjev, Bělgorod, Novgorod Veliký, Novgorod Severský, Suzdal-Vladimir, Halič)
- rychlé přijetí církevní slovanštiny a cyrilice, brzký vznik mnišství a klášterů – nejvýznamnější kyjevské kláštery, mezi nimi Pečerská lavra
- **1299** – přechod metropolity Maxima do Vladimíru nad Kljazmou
- **1325** – přechod metropolity Petra do Moskvy
- **1441** – vyhnání Isidora, posledního metropolity, kterého dosadila Konstantinopol = faktická samostatnost moskevské církve > **1448** – moskevský sněm zvolil jako „kyjevského metropolitu a vši Rusi“ Ionu
- **1458** – litevská Rus podřízena metropolitu Grigoriji, který získal roku 1467 souhlas konstantinopolského patriarchy x moskevská Rus se odmítá podřídít = vzniká „církev kyjevská“ podřízená Konstantinopoli a fakticky samostatná „církev moskevská“, která roku 1478 pohltila samostatnou novgorodskou eparchii

Ruská pravoslavná církev

moskevská církev

- na přelomu 15. a 16. století likvidace hereze „judaizujících“
- tzv. makarijevské sněmy v letech 1547–1549 zavedly řád do kanonizace
- tzv. *Stohlavý sněm* – zásadní reforma moskevské církve v 16. století v právu, zvyklostech i liturgii
- byl stanoven poměr ke státu i k církevnímu majetku
- **1589** – konstantinopolský patriarcha Jeremiáš II. spolu s ostatními východními patriarchy potvrdil moskevskou autokefalitu a do čela církve byl jmenován patriarcha
- **1653–1666** patriarcha Nikon a jeho reformy
- **1667–1672** Velký moskevský sněm ruského a východního duchovenstva
- **1687** – vznik Slovansko-řecko-latinské akademie v Moskvě (Simeon Polocký)
- **1700** – smrt patriarchy Adriana, od roku 1721 řízení církve Posvátným synodem

Ruská pravoslavná církev

kyjevská církev

- v roce 1458 přebírá jurisdikci nad západoruskými eparchiemi Grigorij Camblak jako metopolita kyjevský, haličský a vší Rusi
- sídlem je Kyjev, někdy Novogródek a nakonec Vilnius
- v 16. století snahy o překlad Písma do živého jazyka (*Peresopnické evangelium*), první tištěná *Ostrožská bible* (1581)
- v roce 1576 je založena Konstantinem Ostrožským podle západních vzorů slovansko-řecko-latinská škola, tzv. *Ostrožská akademie*, která funguje společně s ostrožskou tiskárnou
- **1596** – vznik Ruské uniátské církve
- **1620–1688** kyjevská pravoslavná metropolie podřízená Konstantinopoli > později podřízena Moskvě
- **1631** – vznik kyjevské pravoslavné koleje z původní biskupské školy, od roku 1701 funguje pod názvem akademie, 1819–1919 Kyjevská duchovní akademie

starověrci

- staroobřadníci – rozkol po nikoniánských reformách (definitivně 1666–1667)
- hlavním představitelem protopop Avvakum (upálen 14. 4. 1682 v Pustozersku)
- uchování staroruských liturgických zvyklostí (podoba liturgie, svátostinná gesta, způsob zápisu)
- řada odnoží – tři hlavní proudy: jedinověrci (sjednocení), popovci (Ruská pravoslavná staroobřadní církev), bezpopovci (největší *pomorci*)

Athos

- **885** – císař Basileios I. prohlašuje poloostrov za místo mnichů a poustevníků
- **963** – vznik prvního klášter Velká lávra, založen sv. Athanasiem
- **972** – císař Ióánnés I. Tzimiskes potvrzuje pravidla Svaté hory
- **1045** – Kónstantinos IX. Monomachos potvrzuje ústavu Svaté Hory, v níž je zákaz pobytu žen
- **1204** – papež připojuje Athos k svému panství, násilná snaha o katolizaci, osvobození Ivanem Asěnem
- **1267** – druhý katolický vpád, kruté pronásledování (upalování mnichů), osvobození v roce 1313
- dvacet velkých klášterů (Velká lavra, Vatopedi, Iviron, Chilandar, Dionysiat, Dochiar, Kutlumuš, Pantokrator, Chiropotamu, Zograf, Xenof, Karakal, Filothea Svatý Pavel, Rosikon, Esfigmen, Stavronikita, Simonpetr, Grigoriat, Kostamonit)